

v moci člověka, pocit cizoty doložený fenomenální Máchovou analýzou pojmu jinoch, jinošství, atd. Snad jako Mácha popisovaný Veltruským zakouší i Veltruský absurditu a bezcílnost vesmírného i pozemského kolotání a zoufale hledá dorozumění s lidmi a pocit lidské družnosti ve snaze dát tomu všemu smysl. Najdeme tu zkrátka všechny atributy existencialismu („jsem první(?) generací existencialistů“, mohli bychom anachronicky dát do úst romantikům), ostatně existencialismus je ve vzduchu. Veltruský však ze svého — či Máchova — existencialismu vyvodí přesně stejný závěr, jaký naznačí už v Máchovi a posléze i mezi řádky filosofických pasáží svého „Dramatu jako básnického díla“, závěr angažovat se.¹¹⁵⁾

A to je důvod, proč přesně tak jako před pár lety, když svlékl hokejový dres, náhle všeho nechá a dělá něco docela jiného. Převládá se sblíží s dělnickým hnutím a jeho ilegálními aktivitami. Totální nasazení k tomu dává ideální příležitosti. Už kdysi dávno, ještě v pubertě, vyzkoušel si Jiří něco podobného, když jako studentík (ač chlapec „z lepší rodiny“) pomáhal stávkujícím stavebním dělníkům v boji proti stávkokazům. To byla spíš jen klukovina, teď však jde do tuhého. Mimochodem, jen aby bylo jasno: Veltruský rozhodně není komunista. Moskevské procesy ho už navždy vyléčily z jakýchkoli sympatií ke komunismu, ostatně k jeho „náhradním univerzitám“, kromě PLKu, bude patřit i kroužek kolem Karla Teiga a k jeho přátelům kromě jiných i Závěš Kalandra.¹¹⁶⁾ Ostatně v ilegálním hnutí brzy poznává dvojakou úlohu komunistů, usilujících o vedoucí roli, ať to stojí (ty druhé), co to stojí. Zkušenosti z květnového povstání (k jehož vedení aktivně patří), z řádní „revolucionářů“ opatřených na rukávě červenou páskou „rabovacích gard“ i z inscenovaného osvobození Prahy

115) Veltruský, Jiří, „Básníkův poměr k světu a skutečnosti“, Hartl, Antonín et al., eds.) *Věčný Mácha* (=Edice památková Činu 2), Praha: Čin, 1940, s. 98–122.

116) Z dopisu Miroslava Tučka: „Rád bych Vám [...] už dnes napsal mnohé o Jiřim. O tom, jak jsme se seznámili v roce 1944 v ilegaltě, jak jsme se sblížili v letech 1945–1948, jak jsme se v jeho bytě zacházeli, jak jsem ho úplně náhodně koncem února nebo začátkem března zachránil před zatčením, jak jsme našli úkryt na několik nocí u Felixe Vodičky a pak organizovali jeho odchod za hranice, jak jsem Jiřího tajně v létě 1948 navštívil v Paříži, jak jsme potom udržovali stálý styk s našimi přáteli, především s Ferdinandem Jerábkem a Dušanem Pokorným (za tím účelem jsem odešel jako úředník velvyslanectví do Bernu a později do Curychu, jak jsme společně v Curychu prožili soud s našim přítel-

Rudou armádou (divadlo je věc předem domluvená!) mu rovněž sympatií ke komunismu nepřidají a zkušenosti z porevolučních „revolučních odborů“ tím méně. Jednomu studentiku právě přišedšímu z venkova, pozdějšímu univerzitnímu profesorovi, utkvěla v hlavě vzpomínka, že prý působil na něho „otrávené a uzavřené“ a prý ho šokoval tím, že mluvil „strašně sprostě“. Nedivme se. Určitě to není intelektuálská či umělecká póza, spíš je to dáno rozporem mezi obrovským zájmem o estetiku (estetický seminář má 270 členů) a tím, že pro něho samého je estetika jen náhradní řešení, protože sám by chtěl raději být někde jinde, tam, odkud ho odstranili a kde se vede rozhodující bitva mezi demokracií a totalitou... Proto šokuje — snad podvědomě jako mistr zen svými koány — opravdu šokuje, aby lidi probudil a katastrofu odvrátil. Do sociálnědemokratického *Cíle* píše jeden článek za druhým, dokládající, jak se komunisté zmocňují závodních rad, a tím i celého odborového hnutí, kde jim nejde o dělníky, ale o moc. Kdo jde proti nim, toho postaví před lidový soud, třeba pro domnělé přestupky za okupace. Kdo jde s nimi, má zaručenu beztrestnost, byť by se byl za okupace či za revoluce dopustil nehorších zločinů, zvěstev a nelidskostí na bezbranných lidech, třeba na Němcích, když bylo už po všem. Revoluci je třeba očistit¹¹⁷⁾ potrestáním všech těchto zločinů, a právě tomu komunisté brání. Není to strana dělníků, ale maloměstských kořističků z práve probíhající privatizace německého majetku. Snad jen člověk, kterému opravdu jde o socialismus, může tak otevřeně jmenovat věci pravými jmény a označit komunismus, zatím aspoň *naš* komunismus, jako něco, co tuto myšlenku znetvořuje, kompromituje a hanobí.

A ještě něco, co je v očích komunistů snad ještě horší zločin než všechny ty Veltruského články, které jej řadí — přestože jsou

lem Kalandrou, jak jsme organizovali moji abdikaci, jak jsme vydávali časopis *Masses Informations*, jak pak Jirka začal z Paříže vysílat, o tom, jak jsme společně psali knihu o nucené práci v Československu, o jeho pozdější práci v odborových organizacích i o jeho smrti, již jsem byl v Paříži svědkem. Ale to všechno potřebuje čas...“

117) Zájemci tu nebudou než projít celý třetí — a zčásti i druhý ročník časopisu *Cíl*. Naprosto klíčový je tu článek „Očista, která nebyla ještě provedena“ (*Cíl* III, 1947, s. 292–294), který by stálo za to přetisknout zde celý. Zatím to udělal Jiří Loewy (zde G. J. Loewy), který „Očistu“ přeložil do němčiny („Die versäumte Läuterung“) a s komentářem o Veltruského aktivitách otiskl na stránkách *Die Brücke* No. 7, 15. 7. 1997.